

Др Милена Полојац*

ОБРАД СТАНОЈЕВИЋ (1934 2011)

Када ми је указана част да говорим о радовима професора Обрада Станојевића, осетила сам огроман терет одговорности. Било ми је нешто лакше када сам схватила да је то почетак новог дружења у којем тек треба проучити и сагледати један несвакидашње богат живот и дело. Није ни приближно могуће набројати све текстове у којима се Обрад Станојевић појављује као аутор, коаутор, приређивач, уредник, рецензент, преводилац, редактор превода. Зато нека ово подсећање на његово дело буде само скица будуће студије која треба да целовитије представи духовно богатство које је оставио за собом.

Велика и важна тема, зајам и камата, прва је која је обележила његов рад. У својој докторској дисертацији коју је одбранио 1964. године, он је пред себе поставио готово немогућ циљ: дати синтетички преглед еволуције зајма као посла облигационог права од најстаријих облика до савремених и то не само са становишта права, него и из угла економије, социологије и етике. Зајам је приказан кроз векове, у свим својим продуктивним и непродуктивним облицима од нексума, *eranos* зајмова грчког права, *mutui datio* римског права, *kasap tapputim* вавилонског права, *fenus nauticum*-а, пакта мохатре, све до савременог права. Па ипак, та књига је све само не сувопарна догматска расправа о тешким правним питањима. То је сликовит и живописан приказ античког, средњовековног и модерног друштва и економије, приказ идеја и доктрина о зајму и каматама. За све ово аутор је добио признање у домаћој науци, а посебно за научни допринос у објашњењу порекла зајма с каматама, за ново тумачење римског нексума и његовог порекла и за улогу зајма у време рађања капиталистичког друштва у Европи.

* Аутор је ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Овај несвакидашњи приступ и невероватна храброст младог докторанда ускоро је добила признање и на међународном плану. Књига *Зајам у историји права* је 1968. године добила бронзану медаљу на Међународном конкурс који носи име великана романистике Аранђа Руиза. Низ чланака који су настали на темељу тезе и њене касније дораде објављени су у најпрестижнијим романистичким часописима као и публикацијама посвећеним великанима романистике попут Волтере, Аранђа Руиза и Гварина. Један од тих чланака, објављен на француском језику 1969. године у престижном романистичком часопису *Labeo*, односи се на *mutui datio* римског класичног права. Ту је Станојевић изнео своје виђење о квазиконтрактном пореклу мутуума и објаснио како је неформални зајам добио заштиту у оквиру кондикција. Насупрот доминантном схватању, за њега је *datio* централни елемент посла, а консензус има споредну улогу, чиме се зајам своди у основи на неформални пренос својине – *traditio*. На тај начин он је објаснио специфична правила о непосредном заступању код неформалног зајма. Ова његова разматрања уважава незаобилазни ауторитет данашњице Рајнхард Цимерман, који у својој књизи *The Law of Obligations*, својеврсној Библији облигационог права, како за правне историчаре тако и за правне позитивисте, наводи чланак Обрада Станојевића као релевантну литературу.

Свакако да би и многе друге идеје о зајму и камати имале утицаја на међународну научну јавност да је цела књига преведена на италијански, за шта је имао прилику, али ју је пропустио, јер није имао новца да плати превод, а сматрао је да његов италијански није довољно добар да то учини сам. Због тога му је било жао до краја живота. Жао је и нама.

Друга велика тема која ће постати трајно подручје његовог интересовања и по којем га познају и они који нису правници је Гај, *Gaius noster*. Године и деценије провео је истражујући његов загнетни идентитет, живот и дело, бранио га у књигама, чланцима, на међународним конгресима, као да му је какав близак рођак или добар пријатељ, због њега се научно сукобљавао са колегама.

Како је почела ова веза с Гајем најбоље објашњава сам аутор у предговору најновијег издања монографије о Гају која је изашла прошле, 2010. године, у издању Завода за уџбенике: „Пре четири деценије, када сам докторирао и после пет година чекања изабран за доцента, размишљајући о томе чему бих убудуће могао да посветим пажњу у најстаријој правној науци, где готово да нема питања иза кога не стоји обимна литература, одлучио сам да то буде превод Гајевих *Институција*. Припремајући се за овај превод, почео сам да читам богату литературу о Гају и његовом уџбенику. Стекао сам утисак да је у њој писац *Институција* погрешно схваћен и потцењен.

Тај утисак се само продубљивао како сам више улазио у сва питања везана за аутора *Институција* и у тумачења која су давали посленици римског права. Тако је оно што је замишљено као предговор преводу *Институција* нарасло до обима монографије“.

Ова монографија под називом *Gaius noster – прилог историји римске правне науке*, изашла је 1976. године. Након низа саопштења посвећених Гају и његовом делу на конгресима Друштва за историју античких права (скраћено *SIHDA*) и на темељу француског резимеа књиге, холандски професор Ханс Анкум је сматрао да ово дело треба учинити доступном ширем кругу читалаца. Тако је монографија о Гају, коју је професор Станојевић прерадио и допунио новом релевантном литературом, објављена на француском језику у Амстердаму 1989. године, под називом *Gaius noster – plaidoyer pour Gaius*. Ни овде није престало интересовање за Гаја, а последњи у низу чланака, посвећен Хансу Анкуму, под називом *Gaius and Pomponius* објављен 1997. године у Међународној ревији за античка права, представља оштру критику ставова Дејвида Пагзлија, с којим је упркос научном неслагању остао близак пријатељ.

Тако је професор Обрад Станојевић за свога живота изградио споменик Гају, скромном, једноставном и генијалном професору права. А својим лепим и елегантним преводом Гајевих *Институција* омогућио да тај драгоцен правни бисер, књига која је подарила праву непревазиђену троделну систематизацију, постане доступна нашој јавности.

Остаје само толико времена да се у овој прилици наброји све остало:

Низ чланака, објављиваних од 1961. године до ове 2011. године, у којима се бавио најразличитијим темама, тешко се могу уврстити у било какве строге категорије, баш као што се и личност Обрада Станојевића не може укалупити у познате клишее. Уџбеници и приручници из разних подручја, од римског права, правне историје, латинског језика, реторике, упоредног права, при чему уџбенику римског права, који је доживео 33 издања и био преведен на руски и албански језик, припада посебно место. Пионирски допринос изучавању прецедентног права у виду два чланка и краћег необјављеног уџбеника у виду скрипта. Његова драгоценна и упечатљива међународна активност којом је отворио пут у међународне кругове свим својим млађим сарадницима. Његов рад на *Српској енциклопедији*, који му је причињао посебно задовољство. Мислећи на професора Обрада Станојевића, с извесном дозом сете и слутње, купила сам на Сајму књига две изашле књиге *Српске енциклопедије* и резервни примерак новог издања Гајевих *Институција*, да се нађу за сваки случај.

Драги професоре, поштовали смо вас због свега што сте радили и урадили, дивили смо се вашој енергији, вољи и љубави за живот, уживали у вашем непоновљивом шарму и духовитости, волели Вас јер сте били једноставан и добар човек. Почивајте у миру и хвала Вам на свему.